

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikaları Üzerine Bir İnceleme

Haluk YÜCEL¹

Öz

Cumhuriyet Dönemi kültür planlaması sürecinde gerçekleştirilen müzik politikaları Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma hareketleri doğrultusundaki gelişmelere dayanmaktadır. 19. yüzyılda Batı'da yaşanan ekonomik, askeri ve siyasi gelişmeler sonucunda kaydedilen başarı, Osmanlı Devleti'ni de büyük ölçüde etkilemiş ve Batı modelli gelişmelerin devleti refaha çıkaracağı gibi düşünceler devlet yönetim mekanizmasını harekete geçirmiştir. Zaman içerisinde Batı modelli gelişimle hazırlanan bir dizi siyasi ve ekonomik reformlar toplumun pek çok alanında bir nevi *Batılılaşma tarzı ideolojiye* dönüşmüş ve Tanzimat'tan bu yana süregelmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde müzik alanında yapılan çalışmaların tahlilini iyi kavrayabilmek için, Osmanlı Devleti'nde müzik eğitimi veren kurumların işlevlerine değinmek sonraki süreçte yapılan çalışmaların amaç ve izahları açısından önemlidir. Bu yüzden sosyal yaşamın her alanında olduğu gibi müzik alanında da büyük bir kültür bakiyesini devralan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, kuruluşunun ilk yıllarından itibaren hayata geçirdiği müzik politikalarıyla genç cumhuriyetin müzikal temellerini oluşturmaya yönelik hangi kararları aldığı ve hangi adımları attığı bu araştırmada incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Müzikoloji, Kültür, Kültür Politikası

A Study on the Musical Politics of the Republican Era

Abstract

The music policies implemented in the cultural planning process of the Republican period are based on the developments in line with the Westernization movements of the Ottoman Empire. The success achieved as a result of the economic, military and political developments in the West during the 19th century also greatly affected the Ottoman Empire, and the ideas that western-modelled developments would bring prosperity to the state activated the state management mechanism. In the course of time, a series of political and economic reforms prepared in the light of the development of the Western model have transformed into a kind of *Westernization style ideology* in many areas of society and has continued since the Tanzimat reform era. In order to better understand the analysis of the studies in the field of music during the Republican period, it is significant to mention the functions of the institutions providing music education in the Ottoman Empire in terms of the goals and explanations of the studies carried out in the next period. Therefore, in this research, which decisions and which steps the state took to establish its musical foundations, together with the music policies implemented since the first years of the establishment of

¹ Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Müzik Bölümü, ORCID NO: 0000-0002-3795-4727, hy.musiki@gmail.com

Geliş tarihi: 15 Nisan 2022, **Kabul tarihi:** 12 Mayıs 2022

the Republic of Turkey, which took over a large cultural balance in the field of music as well as in all areas of social life, were examined in this research.

Keywords: Republican Era, Musicology, Culture, Culturel Policy

Cumhuriyet Dönemi müzik politikalarını, özünden tekrar doğan bir ulusun varoluş mücadelesinin müzikteki gelişmelere yansımaları olarak değerlendirmek mümkündür. Cumhuriyetin temellerinin atıldığı ilk süreçte sosyal ve siyasi yaşamın her alanında olduğu gibi kültürel hayatın tüm evrelerinde çağdaşlaşma amacıyla kimi yenilikler, yapılanmalar yaşanmıştır. Bu yenilik hareketlerinin ilk adımları Tanzimat Fermanı'yla başlamış olsa da erken Cumhuriyet Dönemi'nde toplumun her alanına ulaşacak şekilde büyük bir ivme kazanmıştır. Devletin kültür politikası perspektifinde gerçekleşen bu yapılanmada baskın düşünce olarak "millileşme ile birlikte Batı tarzlı çağdaşlaşma ve modernleşme" vurgusu dikkat çekmektedir. Bahsi geçen bu vurguları devletin müzik alanında yapacağı her faaliyette görmek mümkündür. Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk, 1923 yılında cumhuriyeti ilan ettikten sonra toplumun yaşam tarzını değiştirecek bir dizi adımlar atmıştır. 1924 yılında hilafetin, 30 Kasım 1925 tarihinde tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından 25 Kasım 1925 tarihinde Şapka Kanunu, 17 Şubat 1926 tarihinde Medeni Kanunu mecliste kabul edildi. Bu yenilikleri müzik alanındaki reform niteliğinde çalışmalar takip etti.

Genç, idealist cumhuriyetçiler müzikal adımlarına devrim niteliğinde yeni eğitim-öğretim programıyla başlamışlardır. İlk olarak Osmanlı Dönemi'nde müzik eğitimi veren kurumlar gözden geçirilmiş, sistemde gerekli görülen revizeler yapılmıştır. Yılmaz (2020), Türk devrimcilerinin Osmanlı'nın biriktirdiği kültür mirasını kendine özgü bir müzik politikası ile eritmek ve Batı formlarının dâhilinde olan bir "milli" içerikle bir Türk kimliği oluşturmak istediklerini anlatmıştır (s. 267). Atatürk, 14 Ekim 1925'te İzmir Kız Öğretmen Okulunu ziyaretinde, "Hayatta musîki lazım mıdır?" sorusuna yönelik olarak şu cevabı vermiştir:

Hayatta musiki lazım değildir, çünkü hayat musikidir. Musiki ile alakası olmayan mahlûkat insan değildir. Eğer mevzubahis olan hayat insan hayatı ise musiki behemehâl vardır. Musikisiz hayat zaten olamaz. Musiki hayatın neşesi, ruhu, süruru ve her şeyidir. Yalnız musikinin nev'i, sayan-ı mütalaadır. (Unan (der.), 1959, s. 231)

Atatürk'ün bu yanıtından da anlaşılacağı gibi hayatın her alanında, insan tabiatının pek çok duygusunda müzik önemli yer teşkil etmektedir. Bunun bilincinde olan Atatürk cumhuriyetin temelini atarken devletin kültür politikasında müzikal anlamda reform derecesinde yenilikler getirmiştir.

Çalışmamızda sırasıyla sarayda eğitimin önemli kısmını şekillendiren Enderun Okullarından, kökeni itibariyle Hunlara uzanan Mehterhaneye, Musıka-i Hümayundan Osmanlı Dönemi'nde açılan Türk mûsikîsinin ilk resmi müzik kurumu olan Dârülelhana, öğretmen yetiştirmek için kurulan Mûsiki Muallim Mektebinden Avrupa müziğinin inceliklerini öğrenmeleri için yurt dışına gönderilen öğrencilere ve ülkemizdeki derleme çalışmalarından, Halkevlerinin kültürel inşası ve işlevi konularına değinilmiştir.

Osmanlı Dönemi Müzik Eğitim Kurumları

Osmanlı Devleti'nde müzik eğitiminin verildiği kurumlar sübyan okulları, saray okulları, medreseler ve kökeni Orta Asya'ya uzanan askeri müzik yani tabılhanelerdir. Bu eğitim kurumlarında verilen müzik eğitiminde gerek sübyan okullarında gerekse medreselerde ciddi bir müzik programı yoktur. Ağırlıklı olarak dini müzik eğitimi yapılmaktaydı. Bununla birlikte Enderun eğitimindeki müzik dersleri ciddi temellere dayalı uygulanmaktaydı.

Enderun Mektebi

Enderun Mektebi, I. Murad (1362-1389) tarafından kurulmuş ve II. Murad (1421-1451), Fatih Sultan Mehmed (1451-1481), II. Bayezid (1481-1512) döneminde gelişmiş bir eğitim kurumudur. Enderun Mektebinde öğrencilere askerlikle alakalı derslerin yanında ilim ve sanat dersleri birlikte yürütülmekteydi. Demirgen ve Sazak (2013) "Enderun'da musiki öğrenimi titizlikle yapılmış, müziğe yatkın gençler belirlendikten sonra saz ve ses sanatkarı olmak üzere meşkhâneye gönderilmişlerdir" şeklinde bir bilgi sunmaktadır (s. 29). Eğitime düşkünlüğü ile tanınan Fatih Sultan Mehmed döneminde Enderun önemli ölçüde ilerleme kaydetmiştir. İlim ve fen bilimlerinin yanı sıra sarayında müzik de yapıldığı bilinmektedir. Demir'e (2010) göre II. Murad, Fatih ve II. Bayezid zamanlarında saray musikişinasları arasında olan Abdülkadir'in oğlu Abdülaziz, babasının Makâsıdu'l-Elhân adlı eserini Nekâvetü'l-Edvâr adıyla şerh etmiş ve Farsça yazdığı bu eserini Fatih'e sunmuştur. Bir başka musiki kuramcısı Fethullah Şirvânî de Mecelletün fi'l-Mûsika adlı eserini Fatih Sultan Mehmed'e sunmuştur. Lâdikli Mehmet Çelebi'nin, El-Fethiyye fi'l- Mûsikî ve Fatih Sultan Mehmed'e ithaf ettiği, Zeynü'l-Elhân adlı eserleri bu yüzyılda öne çıkan en önemli eserlerdendir (s. 210).

Mehterhane-i Hümayûn

Mehterin Türk tarihindeki geçmişi Hunlar dönemine kadar uzanmaktadır. O dönemdeki adına "Tuğ Takımı" denilmekte vurmalı ve üflemleri çalgılardan oluşmaktaydı. Yücel (2019), Tabılhane ve ardından askeri müzik eğitimi için kurulan Mehterhane-i Hümayûn ve Musika-i Hümayûn'un Osmanlı Devleti'nin askeri müzik ihtiyaçlarının karşılanması için geliştirilmiş olduğunu aktarmaktadır (ss. 10-11). Türk tarihinde müzik, yaşamın her halinde kendine yer

Görsel 1. Mehteran kıyafetlerini gösteren bir resim (Özcan, 2003, s. 28)

Görsel 2. Sultan Abdülaziz devrinde Muzika-i Hümayun subay kıyafeti (Özcan, 2006, s. 423)

bulmuş ve farklı amaçlar doğrultusunda işlevler kazanmış köklü bir geçmişe sahip bir sanat dalıdır. Orhun ve Yenisey Yazıtları ile eski Çin kaynakları incelendiğinde Türklerin dini müzikten eğlence müziğine askeri müzikten ağıt ve matemlere uzanan geniş bir müzik kültürünün olduğu görülmektedir. Nefesli ve vurmali sazlardan oluşan askeri karakterli müzikte davul ve borular çalgılar arasındadır (Yücel, 2019, ss.10-11).

Osmanlı'nın yüzünü Batı'ya çevirdiği 18. yüzyıl itibariyle saraydaki müzik anlayışı şekil ve biçim olarak değişmeye başlamıştır. Sinekemanın ve klarnetin sarayda yer aldığı bu süreçte Mehterhanede de kimi reformların olması kaçınılmazdır. Bu sebepten dolayı askeri müzik, geleneksel yapıdan daha modern bir değişime kısacası askeri bandoya dönüşmeye başlamıştır. Bu amaçla, mehterler kavuk, biniş ve çakşırları atıp giyimde kolaylık sağlanmış, çalgıların sayısı azaltılmış ve klasik çalgılar Batı klârinet ve fagotlarıyla değiştirilmiştir. Ancak bu gibi çözümler yeni batı bandoları kadar portatif bir askeri bando oluşturamamış ve nihayetinde o zaman için en modern bando örneklerinin topyekun tesis edilmesi gündeme gelmiştir (Gazimihal, 1955, s. 38'den akt. Karagül, 2019, s. 18).

Musika-i Hümayûn

Osmanlı'da yaşanan reformlar devletin Batılılaşmaya yönelik politikası olarak gerçekleştirilmiştir. Bu prensipten hareketle Mehterhanenin yerine Musika-ı Hümayun 1831 tarihinde kurulmuştur. Mûsika-i Hümayûnda, göreve getirilen Donizetti Paşa önemli işler yapmış ve kurumda Batı notasıyla müzik eğitimine yönelik ilerlemeler kaydetmiştir. Donizetti sarayda kurmuş olduğu meşkhanelerde İtalyanca opera eserlerini seslendirmiş ve bu müziğin tanıtılıp sevilmesinde etkili olmuştur.

Gerek müzikte modernleşme düşüncesinin sadece Batılılaşma olarak algılanarak Batı müzik sisteminin saray eğitim kurumlarında yerleştirilmeye çalışması gerekse süreç içerisinde ağırlıklı olarak Türk müziği eğitimi veren Enderun ve Mehterhanenin kapatılmasıyla geleneksel müziğimiz büyük yara almıştır. Türk müziğine dair geniş soluklu çalışmalar yapılmadığı gibi az sayıda sanatkâr musiki ile ilgilenmek durumunda kalmıştır (Yücel, 2019, s. 17). Mûsika-i Hümayûn ilk zamanlarda bando ve orkestra kısımlarından oluşmuştur. Daha sonra Türk musikisi bölümü de eklenerek genişlemiştir. Türk müziği bölümünde de fasl-ı atik ve fasl-ı cedid isimlerinde fasıl heyetleri oluşturulmuştur. Özcan (2006), bu olguyu şu şekilde ifade etmektedir.

Fasıl heyeti; fasl-ı atik ve fasl-ı cedid olarak ikiye ayrılmıştı. Fasl-ı atik Türk müziği sazlarıyla Türk müziği örneklerini seslendiriyordu. Hamamizade İsmail Dede, Dellalzade İsmail Efendi, Sermüezzın Rifat Bey, Haşım Bey, Hacı Arif Bey, İsmail Hakkı Bey, Refik Fersan ve Münir Nurettin (Selçuk) gibi önemli musiki üstatları bu bölümde çalışmışlar veya yetişmişlerdir. Fasl-ı cedidin Batı müziğinin majör-minör dizilerine yakın makamlarda bestelenmiş, peşrev, saz semaisi, şarkı, köçekçe ve oyun havalarının armonize edilmesiyle oluşan bir repertuarı vardı. (s. 423)

Akkaş (2015), 19. yüzyılda müzikte Batılılaşma hareketlerinin saray ile sınırlı kalmadığını kamusal alanda da Batı müziğinin etkilerinin hissedildiğini ve İstanbul ilk tiyatro binasının 1830'lu yılların sonunda açıldığını ifade etmektedir (s. 9). Yine Abdülmecit döneminde opera ve operetler sadece sarayda değil şehirlerde de dinlenilmeye başlamıştır. II. Abdülhamit Batı müziğini destekleyen bir görüntü çizmiş ve sarayda opera ve operet topluluğunun olmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetin İlanı Sonrasında Müzika-i Hümayun

Osmanlı Devleti'nde müzik adına gerçekleştirilen reformlar devletin siyasi bakış açısıyla doğru orantılıdır. Padişahların müziğe olan ilgileri ve müzik türlerine olan beğenileri devletin de müzik politikalarını oluşturmuştur. II. Mahmud, III. Selim gibi kimi sultanlar klasik Türk musikisini ön planda tutarken Batılılaşmaya dayalı reformları kabul eden kimi sultanlar da Avrupai müziğine bilhassa İtalyan operalarına önem vermişlerdir. Batı müziğine olan ilginin saray çevresinde artmış olmasına rağmen sosyal yaşamda halk tarafından fazla yankı bulunduğunu ifade etmek güçtür.

Uçan (2002), cumhuriyetin ilanıyla birlikte Müzika-i Humayuna yönelik ilk değişikliğin 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırılmasının ardından gerçekleştiğini ve isminin “Makam-ı Hilafet Mızıkası” olarak yenilenmesi olduğunu ifade etmektedir. “Makam-ı Hilafet Mızıkası” 27 Nisan 1924 tarihinde Ankara’da Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti ismini alır ve üç topluluktan ibarettir: Riyaset-i Cumhur Flarmonik Orkestrası, Riyaset-i Cumhur Bandosu, Riyaset-i Cumhur Fasil Heyeti (s. 9).

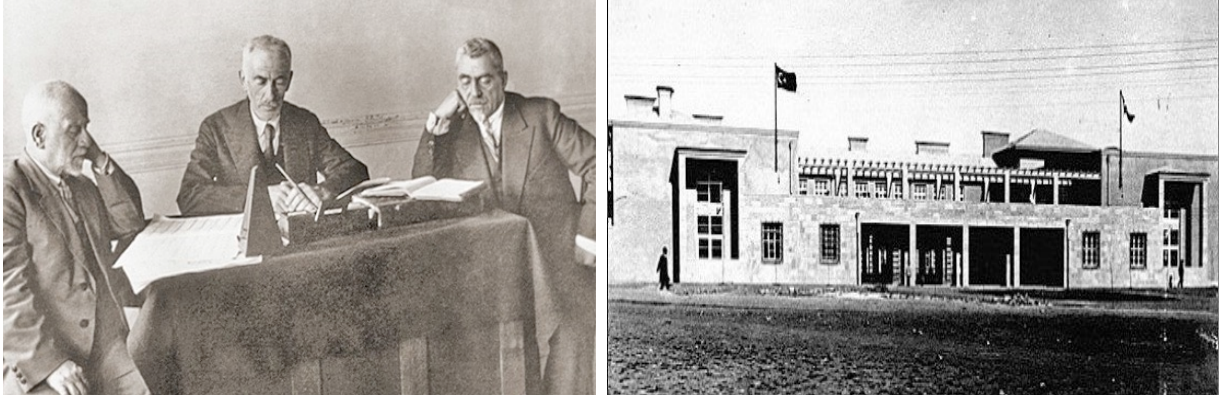
Akkaş (2015), Riyaset-i Cumhur Flarmonik Orkestrasının bugünkü Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının temelini oluşturduğunu anlatmaktadır. Riyaset-i Cumhur Bandosu Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmış daha sonrasında 1963 yılında Kara Kuvvetleri Armoni Mızıkasına dönüşmüştür. Riyaset-i Cumhur Fasil Heyeti ise Atatürk’ün ölümünden sonra işlevine son verilmiştir (ss. 93-96).

Dârülelhan (Nağmelerin Evi) Kuruluşu

Dârülelhan, Türk mûsikisi alanında eğitim vermek maksadıyla Osmanlı’da açılan ilk resmi kurum özelliği taşımaktadır. Bu kurumda hem geleneksel Türk müziği hem de Batı müziği eğitimi verilmiştir. Müzik öğretmeni yetiştirmek maksadıyla hazırlanan bir eğitim programı takip edilen eğitim sisteminde Türk müziğinin yanı sıra Batı müziğine de yer verilmektedir. Dârülelhanda Türk müziği nazariyatı, usulleri gibi kuramsal ve teorik bilgilerin yanı sıra piyano ve viyolonsel gibi çalgı dersleri de vardı. Bununla birlikte müzikal anlamda saha çalışmaları, folklor ve derlemeler için de araştırmalar yapılmıştır. Dârülelhanda oldukça geniş bir eğitim öğretim müfredatı bulunan bu kurumda çok sayıda hoca görev almıştır.

Cumhuriyet Dönemi’nde Dârülelhanda Türk halk müziğine yönelik çalışmalar önem verilmiştir. 1925 yılında İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin katkılarıyla müzik öğretmenleri başta olmak üzere müziği bilen her ilden araştırmacılar sayesinde derleme çalışmaları yapılmıştır (Akkaş, 2015, ss. 96-98). Dârülelhan aynı zamanda yedi sayı basılacak bir mecmua da çıkartmış ve *Dârülelhan Külliyyatı* adı altında klasik Türk musikisi eserlerinin nota yayımına geçilmiştir (Özcan, 2003, s. 519).

1926 tarihinde Dârülelhan adı İstanbul Belediye Konservatuarı olarak değiştirilmiş ve Türk Müziği Bölümü kapatılmıştır. Kurum içerisinde Türk musikisine yönelik çalışmalar Türk Mûsikisi İcra Heyeti ve Tarihî Türk Mûsikisi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti tarafından sürdürülmüştür.

Görsel 3. Dârülelhandada kurulan Tarihi Türk Müsikisi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti, soldan sağa: Zekâizâde Hâfız Ahmed Bey, Rauf Yektâ Bey, Ali Rifat Çağatay (Özcan, 1993, s. 520)

Görsel 4. Musiki Muallim Mektebi (Digital Collections, t.y.)

Musiki Muallim Mektebi Kuruluşu

1 Kasım 1924 tarihinde müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Eğitim ağırlıklı olarak Batı müziği temeline dayalıdır. Osman Zeki Üngör müdürlüğünü üstlenmiş, okulda eğitim veren öğretmenler kadrosu Riyaseti Cumhuriyet Filarmonik Orkestrasının üyeleri oluşturmuştur. Musiki Muallim Mektebinin diğer amacı da sanatçı yetiştirmek olmuştur. Musiki Muallim Mektebi 1938-39 öğretim yılında Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsüne aktarılmış, daha sonra da Gazi Orta Öğretmen ve Terbiye Enstitüsü Müzik Şubesi adını almıştır (Gökçedağ, 2007, s. 114).

Görsel 5. Musiki Muallim Mektebinde orkestra çalışması (Anonim, t.y.)

Yurt Dışına Öğrenci Gönderimi

Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin müzik politikası Batı müziği ağırlıklı bir yapıdadır. Müzik anlayışını gerçekleştirebilmek amacıyla yapılan bir dizi çalışmadan birisi de Batı müziğinin inceliklerini öğrenmeleri amacıyla yurt dışına öğrenci göndermek olmuştur. 1925-1928 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı açmış olduğu sınavlarda başarılı olan çok sayıda öğrenciyi yurt dışına göndermiştir. Sonraki yıllarda da bu durum devam etmiştir. Bu isimlerden bazıları şunlardır: Ulvi Cemal Erkin, Ahmet Adnan Saygun, Hasan Ferit Alnar, Cezmi Erinç, Fuat Koray, Halil Bedii Yönetken (Akkaş, 2015, s. 102; Uçan, 1994 s. 4).

Görsel 6. Ahmet Adnan Saygun (Anonim, 2020)

Görsel 7. Ulvi Cemal Erkin (Şeref, 2020)

Opera Çalışmaları

Osmanlı Devleti'nde Batılılaşmaya dayalı gelişmelerden birisi de opera sanatının başta sarayda olmak üzere önemli şehirlerde sevilip yaygınlık kazandırma fikridir. İstanbul ve İzmir'deki Batılı büyükelçiliklerde gösterilen operalar sayesinde Osmanlı, bu müzik türüyle önceden tanışmış hatta 1797'de III. Selim sarayda bir opera gösterisi izlemiştir (Altar, 1989, s. 257). III. Selim'in dışında Abdülmecit, II. Abdülhamit, II. Mahmut gibi sanata düşkün Osmanlı padişahları operaya ilgi duymuşlardır. Sultan Abdülmecit Giuseppe Donizetti'yi Osmanlı'da opera eğitimi için görevlendirirken, II. Abdülhamit, Yıldız Sarayı'nı inşa ettirmiş ve opera temsilleri izlemiştir (Balkılıç, 2009, s. 7).

Opera sanatının toplumda tanınırlığı cumhuriyetin ilanından sonra olmuştur. Carl Ebert Türkiye'de kaldığı dönem içerisinde çalışmalar yapmış ve *Maskeli Balo*, *La Boheme*, *Figaro* gibi eserleri sergilemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde yazılan ilk Türk operası *Özsoy Operası*'dir. Ahmet Adnan Saygun'un bestelediği ve üç perdelik operanın sözlerini Münir Hayri Egeli kaleme almıştır. 1934 yılında İran şahı Rıza Şah Pehlevi'nin Ankara'yı ziyareti için Ankara Halkevi Salonunda sergilenmiştir. Operanın orkestra eşliğini Riyaseticumhur Bando Heyeti yapmıştır (Aktaş, 2015, ss. 14-16).

Ahmet Adnan Saygun, *Özsoy Operası*'nin ardından *Taşbebek Operası*'ni da bestelemiştir. Bununla birlikte Necil Kâzım Akses *Bayönder* isimli operasını Ankara Halkevinde sahnelenmiştir.

Görsel 8. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk operası: *Özsoy Operası* (Kaplan, 2021)

Görsel 9. İsmet İnönü Halkevi salonunda (28.07.1932) (Ölçen, t.y.)

Millî Musiki ve Temsil Akademisi Kanunu

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni toplumun gereksinimlerine uygun, nitelikli bir müzik oluşturma düşüncesiyle çeşitli çalışmalar yapılmıştı. Mustafa Kemal Atatürk konuşmalarında sanata ve bilhassa müziğe çok vurgu yapmıştı. Batı müziği normlarına uygun çağdaş müziğin geliştirilmesi için teşvikte bulunmuştur. Böylelikle 26 Kasım 1934 tarihinde Musiki Komisyonu oluşturulmuş, çalışmalara başlamış ve 25 Haziran 1934 tarihinde Millî Musiki ve Temsil Akademisi kurulmuştur. Musiki Muallim Mektebi, Riyaseticumhur Flarmoni Orkestrası ve Temsil Şubesinden oluşan akademinin millî musikiyi ilerletmek, yükseltmek, müzik öğretmeni yetiştirmek gibi hedefleri bulunmaktaydı (Katoğlu, 2002, s. 450).

Komisyonunda Cemal Reşit Rey, Necil Kazım, Hasan Ferit, Mahmut Ragıp, Ferhunde Ulvi, Ulvi Cemal, Halil Bedii gibi dönemin ileri gelen isimleri yer almıştır. Pek çok alanda yapılan çalışmalar ve getirilen önerilerden en çok dikkat çekenini hiç şüphesiz Devlet Musiki Konservatuvarı kurulması önerisidir (Aktaş, 2015, ss. 106-108). Bu tasarının yasallaşmasıyla birlikte 1935 yılında Hindemith'le anlaşma yapılmış ve konservatuvarın kuruluşu, Türkiye'de müzik kültürünün geliştirilmesiyle ilgili yapılacak çalışmalar hususunda kendisine yetki verilmiştir. 1936 yılında Hindemith *Türk Musiki Hayatını Kurtarmak İçin Teklifler* raporunu sunmuştur. Diğer taraftan Temsil Akademisi için de gelişmeler yaşanmış ve dönemin en önemli tiyatro ve opera isimlerinden birisi olan Carl Ebert Almanya'dan davet edilmiştir. Böylelikle tiyatro bölümü de aktif hale getirilmiştir.

Halkevleri

Cumhuriyet Dönemi'nde halkın müzik eğitimi kapsamında okullardan sonra en büyük katkıyı halkevleri sağlamıştır. 19 Şubat 1932 yılında kurulan halkevlerinde bilhassa maniler, halk ezgileri toplanmış ve yayımlanmıştır. Halkevlerinde yapılan çalışmalar cumhuriyetin müzik politikalarında reform niteliğindedir Batı müziğinin tanıtılması, beğenisinin artırılması için halkevlerinde çok seslendirilmiş Türk halk müziği konserleri verilmiştir. Halkevlerinde koro faaliyetleri de yapılmış, Anadolu'nun pek çok şehrinde bulunan halkevlerinde korolar oluşturulmuştur. Toplumu çoksesli müziğe ve toplu şarkı, türkü söylemeye alıştırmak için yapılan bu faaliyetlerde iki ses için yazılmış ezgilere sıklıkla yer verilmiştir. Halkevlerinde açılan kurslarla kadını erkeği genci yaşlısı tüm ulusa hizmet götürülmüştür (Aktaş, 2015, ss. 110-116). Halkevlerinin derleme faaliyetlerine de çok katkısı olmuştur. 1936 senesinde Bela

Bartok halkevlerinin davetiyle Türkiye'ye getirilmiş ve derleme gezilerinde bulunarak Türk halk müziğine önemli katkıları olmuştur.

Halkevlerinin kuruluş amacı doğrultusunda verilen eğitimler sadece müzikle sınırlı değildir. Kültür sanat alanında geniş bir yelpazede eğitimler mevcuttur. Ancak müzik çalışmaları, korolar, müzikli oyunlara ilgi daha fazla olmuştur.

Yıllar	1935	1938	1941
Halkevi sayısı	103	209	383
Üye sayısı	54 595	105 000	144 500
Tiyatro	732	1 703	3 250
Konser	776	1 420	1 750
Sinema	636	1 760	1 550
Konferans	1 503	2 727	5 100
Kitap sayısı	39 386	106 000	419 250
Okuyucu	160 573	1 095 910	2 461 813

Tablo 1. Halkevleri etkinliklerinin gelişimi (Ölçen, t.y.)

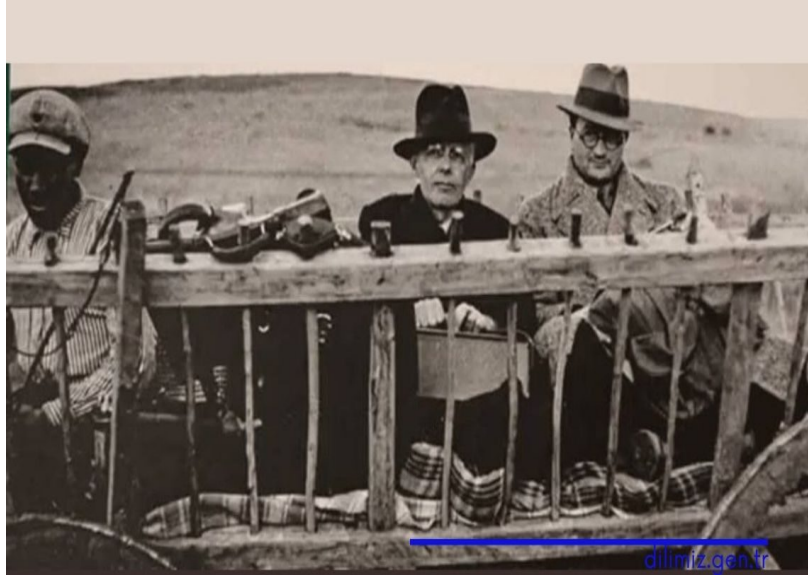
Türk Halk Müziği Derleme Çalışmaları

Türkiye’de etnomüzikolojik anlamda saha çalışmalarını kapsayan sistemli çalışmalar her ne kadar genç Cumhuriyet Dönemi’ne dayanıyor olsa da derlemeye yönelik çalışmalar çok daha geçmişe uzanmaktadır. Osmanlı Dönemi’nde nota yazımıyla birlikte Ali Ufki Bey ve Kantemiroğlu yazdıkları eserlerde pek çok eserin notalarına yer vermiştir. 17. yüzyılın ortalarında Ali Ufkî Bey, *Mecmua-i Sâz-ü Söz* eserinde yüzlerce eseri notaya alarak unutulmasına engel olmuştur. Bu eserlerden biri de Sultan II. Bayezid’e atfedilen *Nevâ Düyek Peşrevi*’dir. Eserin başında da “Peşrev-i Bayezid” olarak yazılmıştır. Buna benzer bir örnek ise 18. yüzyılda Dimitri Kantemir (Kantemiroğlu) *Kitâbü’l İlmi’l Mûsiki Alâ Vechil Hurûfat* adlı eserinde dönemine ait 355 saz eserini kaleme almıştır.

Cumhuriyet Dönemi’ne gelindiğinde ise Musa Süreyya önderliğinde 1923 yılında başlayan ve 3 yıl devam eden derleme çalışmaları her ne kadar sahaya inilmeden yapılmış olsa da 1926 yılında yayınlanan iki defterden oluşan 85 notanın arşivlenmesini sağlamıştır. İlk derleme gezileri Rauf Yekta, Dürrü Bey ve Ekrem Besim tarafından oluşan heyetle 1927 yılında başlamış ve yaklaşık 250 türkü notaya alınmıştır (Ersay Çak, 2019, s. 2196).

Derleme faaliyetleri süreç içerisinde devam etmiş ve Ankara Devlet Konservatuvarı tarafından sürdürülen derleme çalışmalarında Mahmud Ragıp Gazimihal, Muzaffer Sarısözen, Nida Tüfekçi, Halil Bedi Yönetken, Sadi Yaver Ataman görev almışlar ve çok sayıda türkünün notaya alınmasıyla unutulması engellenmiştir. Hiç kuşkusuz bu noktada M. Ragıp Gazimihal’in

(1900-1961) yaptığı çalışmalar çok önemlidir. Kaleme aldığı *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz*, *Türk Musikisi Tarihi ve Umumi Musiki Tarihi* ve *Balkanlarda Musiki Hareketleri* kitapları Türk müzik kültürü için son derece değerli çalışmalardır.

Görsel 10. Bartok'un derleme gezisinden bir görüntü (1936) (Dilimiz, 2019)

Derleme çalışmalarında son derece önemli bir başka gelişme ise Macar besteci ve etnomüzikolog Bela Bartok'un Türkiye'ye gelerek derleme faaliyetlerine katılıyor olmasıdır. Ahmet Adnan Saygun ve beraberindeki heyetle Anadolu'da derleme gezilerine katılmıştır (Ersoy Çak, 2019, s. 2197).

Sonuç

Cumhuriyetin ilanının hemen ardından bir dizi müzik planlamasına gidilmiş, alınan kararlar ivedilikle uygulanmaya başlanmıştır. Bu çalışmaların temelinde Batı müziğine yönelik uygulamalar yer almaktadır. Batı müziğinin uygulanabilmesi için birçok resmî kurumda yapısal değişiklikler yapılmıştır. Tanzimat'la başlayan Batılılaşma hareketi müzikte de kendini göstermiş ve idarecilerin Batı müziğine olan ilgileri sebebiyle çoksesliliğin temeli atılmıştır. Çalışmada tespit edilen önemli bir husus geleneksel müziğin etkisinin azaldığı gerçeğidir. Türk sanat müziği ve halk müziğinin geleneksel yönetime dayalı eğitimi ve icrası azaltılmış yerine Batı müziği getirilmiştir.

Müzik eğitimi açısından bakıldığında geleneksel müziğin öğretimi yerine yeni açılan müzik kurumlarında Batı müziği eğitimi ağırlık kazanmıştır. Çoksesli müzik sahnelerden müzik eğitimi verilen okullara, Halkevlerinden salonlara kadar yaşamın her alanında görülmeye başlanmıştır. Genç Cumhuriyetçilerin Batı modeli gelişme tutumunun etkisiyle müzikte yapılan reformların geleneksel Türk müziğinin baskı altına girmesine ve hatta tek sesli müziğin aşağı bulunduğu, çoksesli müziğin yüceltiği fikri günümüzde de halen eleştirilmektedir.

1926 tarihinde Darülelhan adı İstanbul Belediye Konservatuvarı olarak değiştirilmiş ve Türk müziği bölümü kapatılmıştır. Türk musikisine yönelik çalışmalar Türk Mûsikisi İcra Heyeti ve Tarihî Türk Mûsikisi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti tarafından sürdürülmüştür. 1

Kasım 1924 tarihinde müzik öğretmeni yetiştirmek maksadıyla Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur.

Cumhuriyet Dönemi müzik politikalarında Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin Türkiye'ye döndüklerindeki faaliyetleri de dikkat çekicidir. Devlet aracılığıyla gittikleri ülkelerde eğitim alan Ulvi Cemal Erkin, Ahmet Adnan Saygun, Hasan Ferit Alnar, Cezmi Erinç, Fuat Koray, Halil Bedii Yönetken gibi isimler Türkiye'de Batı müziğinin yaygınlaşmasına hizmet etmişlerdir. Cumhuriyet Dönemi'nde müzik adına yapılan en önemli gelişmelerden birisi de Carl Ebert, Bela Bartok gibi isimlerin Türkiye'ye davet edilmeleridir. Bela Bartok, Türkiye'de kaldığı süre içerisinde yapmış olduğu derleme gezileri ve vermiş olduğu konferanslarla Türkiye'deki müzikoloji önemli bir boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Türkülerin derlenmesindeki etkisi halkevlerini olumlu etkilemiş ve cumhuriyet müzik politikalarına ivme kazandırmıştır. Halkevlerindeki derleme faaliyetlerinin Türkiye folkloru için önemli katkıları olmuştur. Halkevlerinde halk kültürüne dair çeşitli alanlarda araştırmalar yapılmış ve bunlar zaman içerisinde yayımlanmıştır. Böylelikle halen günümüzde de referans kabul edilen alan araştırmalarına yönelik külliyyatın ilk adımları atılmasına imkân sağlanmıştır.

Kaynakça

- Akkaş, S. (2015). *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi kültür ve müzik politikaları (1923-2000)*. Sonçağ Yayıncılık.
- Altar, M. C. (1989). *Opera Tarihi*, cilt 4. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Anonim. (2020, 6 Ocak). *İlk Türk operasının bestecisi Ahmet Adnan Saygun*. Fikriyat. <https://www.fikriyat.com/galeri/muzik/ilk-turk-operasinin-bestecisi-ahmet-adnan-saygun>
- Anonim. (t.y.). *Musiki muallim mektebi*. Europa. https://www.europeana.eu/lt/item/2058607/cdm_ref_collection_AEFA_id_605
- Balkılıç, Ö. (2009). *Cumhuriyet, halk ve müzik, Türkiye'de müzik reformu*. Tan Kitapevi Yayınları.
- Ersoy Çak, Ş. (2019). Etnomüzikoloji disiplininin gelişim süreci ve Türkiye'de yapılan çalışmalar ışığında Martin Stokes'un popüler müzik araştırmalarının incelenmesi. *Rast müzikoloji dergisi*, 7(2), 2193-2208.
- Demir, A. (2010). Sultan II. Mehmed Han'a sunulan anonim mûsiki risalesi (Fatih Anonimi) ve XV. yüzyıl Türk mûsikisi nazariyatındaki yeri. *Çukurova üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi (ÇÜİFD)*, 10(1), 207-232.
- Demirgen, E. ve Sazak N. (2013). III. Selim döneminde enderun-i hümayun mekteplerinde okutulan müzik risalesinin meşk yöntemi açısından incelenmesi. *İdil sanat ve dil dergisi*, 3(11), 27-46.
- Digital Collections. (t.y.). *Musiki muallim mektebi*. Koç Üniversitesi. <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/3066/>
- Dilimiz. (2019, 16 Ocak). *Cumhuriyet Dönemi Türk halk müziğinde gelişmeler*. <https://www.dilimiz.gen.tr/cumhuriyet-donemi-turk-halk-muziginde-gelismeler/>
- Gazimihal, M. R.(1955). *Türk askeri mızıkaları tarihi*. Maarif Vekâleti Basımevi.
- Gökçedağ, N. L. (2007). *Atatürk dönemi müzik ideolojisi ve günümüze yansımaları* [Yüksek lisans tezi Haliç Üniversitesi].

- Kaplan, D. B. (2021, 9 Aralık). *Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk operası: Özsoy Operası*. Mozart Cultures. <https://mozartcultures.com/turkiye-cumhuriyetinin-ilk-operasi-ozsoy-operasi/>
- Karagül, S. (2019). *Osmanlı İmparatorluğu'nda modern müziğin doğuşu: Musika-ı Hümayun* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi Hacettepe Üniversitesi].
- Ölçen, A. N. (t.y.). *Halkevleri'nin kuruluşu ve etkinlikleri*. İnönü Vakfı. <https://www.ismetinonu.org.tr/halkevlerinin-kurulusu-ve-etkinlikleri/>
- Özcan, N. (2003). Mehter. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 28, 545-549.
- Özcan, N. (2006). Muzika-i Hümayun. *İslam ansiklopedisi*, cilt 31. Türkiye Diyanet Vakfı, 422-423.
- Şeref, S. (2020, 14 Eylül). *Çağdaş Türk müziğine yön veren besteci: Ulvi Cemal Erkin*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/cagdas-turk-muzigine-yon-veren-besteci-ulvi-cemal-erkin/1972831>
- Uçan, A. (2002, 17-21 Aralık). *Türkiye'de cumhuriyetin kuruluşundan günümüze müzik eğitiminin dünü, bugünü, yarını*. V. Türk Kültürü Kongresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.
- Uçan, A. (1994). *Müzik eğitimi*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Yılmaz, E. (2020). Tek parti dönemi kimlik politikasında müzik (1923-1950), *International Marmara Social Sciences Congress (Autumn) 2020 Abstracts & Proceedings E-Book*, 267-275.
- Yücel, H. (2019). Osmanlı Dönemi musiki kurumları Enderun-i Hümayun, Mehterhane-i Hümayun, Musıkâ-ı Hümayûn, Dârülelhan. Haluk Yücel ve Serda Türkel Oter (Ed.). *Müzik kültürüne dair çeşitli görüşler III*, Eğitim Yayınevi, 7-22.